

A POESÍA DE ELADIO RODRÍGUEZ GONZÁLEZ

Olivia Rodríguez González

Universidade da Coruña

Lendo atentamente a poesía de don Eladio, revélasenos o poeta de carne e óso mellor que nas esvaídas fotos de época. Aparece cunha atractiva personalidade, unha mestura de grandiosa vaidade de poeta e extremada humildade como intelectual, raiana no complexo de inferioridade do que se sabe autodidacta por máis que a súa sabedoría ascenda por riba da media. Un dos seus últimos poemas, o epílogo onde como autor de *Oraciós campesiñas* fai o seu autorretrato, e que el titula “Sinceridade”, é algo máis que pura retórica: confesa o seu apoucamento, que o obriga a quedar con ansias místicas non realizadas a prol dos demais:

“Son cobizos do lonxe,
porque eu non sei mirar máis que pr’o preto;
son degoros do alto,
do inmorrente e eterno
a onde soben
os que teñen as aas que eu non teño (...)
Deixádeme andar soio
comigo mesmo,
para que non se me descubran
as probezas dos meus pensamentos” (“Sinceridade”, OC: 242).

A poesía de don Eladio é produto dunha rara capacidade de versificación debida ó dominio do ritmo e ó seu elevado sentido musical. O poeta manexa a métrica culta da tradición clásica e romántica, e sabe tamén trasladar con fidelidade os ritmos populares. Véxase como exemplo disto último unha breve mostra de ritmo ternario con xogo de rimas agudas e proparoxítonas:

“Colle un rapás o seu pínfano,
tócanse as cónchegas,
bátense as maus,
y-entre aturuxos e cántigas
bríncase e báilase
sin acougar” (“No muiño”, F:66).

O idioma galego brilla nestas composicións con esplendorosa riqueza de léxico e sintaxe, pois son obra dun experto falante dialectal ourensá, que puxo parte da súa vida ó servizo da lingua do país. Lendo as primeiras e únicas edicións dos seus libros, gózase percorrendo a limpeza e sinxela factura dos seus versos, que é desde o meu punto de vista, un risco nel de modernidade. Estas dúas virtudes da poesía de Rodríguez González poden xustificar por si soas a consideración dos seus compañeiros literatos e o éxito de que gozou en vida.

O silencio e o sambenito da escasa crítica que se lle dedica na posteridade, trala lagoa franquista, arrombaron os seus versos ó currunchos do esquecemento. Ricardo Carvalho Calero dedicoulle unhas interesantes páxinas na súa *Historia da Literatura Galega Contemporánea*, que evidentemente produciron un efecto negativo para a fortuna da obra de don Eladio. Carvalho sinalaba a habelencia métrica e o *esmero lingüístico* que quixemos nós facer constar como conclusión primeira da lectura dos seus versos, pero tamén vai dando notas negativas que o reducen á consideración dun escritor *epígono* que *pouco engade* ó costumismo na poesía da época; e a penas si repara nos valores estéticos de *Oracións Campesiñas* (R. Carballo Calero, 1981: 488-489). Cremos que de aquí saíu a idea nunca revisada da súa case nula contribución á poesía galega de entre séculos.

Ben é verdade que don Eladio foi epígono ou continuador que fixo de elo entre os grandes poetas do Rexurdimento: Rosalía de Castro, Eduardo Pondal, Manuel Curros Enríquez, e as novas xeracións do comezado século XX. Pero o seu traballo de fortalecemento da iniciada e abaneante literatura galega é admirable e absolutamente necesario, nun momento clave no que se xogaba o futuro das letras galegas. Polo seu carácter e formación, e polo tempo que lle tocou vivir, cultivou unha literatura epigónica en *Folerpas* (1894) que, despois do galano nacionalista *Raza e Terra* (1922) destinado á colección *Céltiga* de Ferrol, alcanza o seu cumio persoal en *Oracións Campesiñas* (1927). O primeiro e último libro son recompilacións dos poemas de mocidade e madurez, algúns dos cales o autor foi presentando a varios certames con éxito case sistemático, ou dando a coñecer na prensa, desde **A Nosa Terra** ata **Alfar**, pasando polas publicacións que el dirixía na Coruña. Non volvería a publicar máis colectáneas antes da súa morte moitos anos despois.

Centrarémonos nos tres libros publicados por Eladio Rodríguez para intentar unha aproximación crítica que sirva alomenos de proposta de liñas futuras de investigación. Entre a primeira e a segunda colectánea queda claro que existe unha enorme diferenza: a que dá o cambio estético de séculos na literatura europea, por un lado; e por outro, a conmoción do renacer da literatura galega, no contexto do avivamento das literaturas vernáculas. Entre estas últimas, non fai falla dicir que é a catalana a máis próxima ós escritores galegos, pois se trata de dúas literaturas de pulo político que durante os anos da *Liga Gallega* e *Solidaridad Gallega* van a entrar en estreito contacto.

Así, a poesía que se cultiva en Galicia na Fin de Século está determinada pola

influencia de Rosalía, morta no 1885, e recollida como bandeira por Curros Enríquez, especialmente. Sabemos que Eladio Rodríguez deixa aconsellarse polo seu paisano Valentín Lamas Carvaxal nos seus primeiros pasos como poeta (R. Otero Pedrayo, 1999:155), e que del primordialmente tomará a veta costumista que entón é clave para o recoñecemento estético dun mundo aldeán nunca atendido. Este costumismo ten unha procedencia romántica que as novas maneiras realistas recollen polo seu valor fotográfico de usos e figuras que o tempo fará axiña desaparecer: tanto Rosalía de Castro como Lamas Carvaxal, como Eladio Rodríguez, se sumarán a unha tendencia que, como en Cataluña, o rexionalismo saberá aproveitar en beneficio propio.

Poesía costumista

O costumismo de Eladio ten unha vertente festiva predominante, pois declárase entusiasta idealizador das festas tradicionais galegas, como a noite de muiñada ou a de San Xoán, ás que dedica senllos poemas; así como a outras tantas ocasións festivas, que aparecen mencionadas en case tódolos poemas dedicados á vida aldeá. Neles a superstición ten un tratamento ambiguo, pois por unha banda é condenada como pexa que afoga as oportunidades de progreso do aldeán; pero por outra, élle difícil ocultar a don Eladio a fascinación estética que lle produce. Á hora de interpoñerse entre a vida e a morte, hai, desde logo, unha condena clara que coincide coa de Lamas e Curros, no poema ¡Meigallos! (OC: 129-131). Dentro deste costumismo de liña festiva destaca a súa preferencia por determinados tipos: o rapaz festeiro e trouleiro de aldea, e a muller nova, ás veces retratada como vítima dos costumes morais da época¹. Son tipos idealizados como o símbolo das forzas naturais non contaminadas, e podemos velos en poemas como “Rapa-zadas”(F:239-240), “Xan Porentrelas”, “Miña Carrapucheiriña”, “Férvellasberzas” (OC: 33-34, 67-68, 75-76). A carón deles, é frecuente a aparición de tipos miserables, polos que sente unha bíblica compaixón transmitida á lingua moldeada polos diminutivos, moi mal entendidos se se xulgan desde unha óptica castelá. Son os *refugallos* que se ven pedindo esmola, os *tangaraños* de Curros Enríquez e Lamas Carvaxal arrastrándose en procesión, os mesmos que Valle Inclán transfigurou na súa obra. Eladio Rodríguez, nunha actitude de tenrura máis próxima á da de Castelao, velos pasar:

“(…) rimando coas estrofas dos seus días malfadados
o magnífico poema das súas grandes saudades:
¡o poema dos pobriños desherdados da fortuna!
¡o poema das tristuras i-as miserias feitas carne!” (“¡Malpocado!”, OC: 42)

Esta poesía costumista abunda en *Folerpas* e xorde de vez en cando en *Oracións campesinas*, onde se transforma a través de novos vieiros. Un exemplo elocuente deste cambio de actitude estética témolo no poema “Na fonte” (OC: 177-178), onde o efecto esté-

tico queda prendido do aceno último da rapaza da escena, e a mensaxe do que empezou sendo estampa costumista, fica esluída nese xesto:

“Còlle a meniña a ola de auga
con artístico ademán,
i-ô poñela na cabeza
para dar volta pr'o lugar,
asomella unha Cariátide
do Partenón galicián...

Foi n'un atardecer calmo
do verau” (178).

Poesía social

Máis interesante para nós é sen dúbida a súa poesía social. A queixa e a denuncia son temas de importantes composicións nos seus dous grandes libros, e constitúe o núcleo de *Raza e Terra*. Non é difícil apreciar os matices da súa ideoloxía, acorde coa practicada polos integrantes da Cova Céltica, unha mestura de progresismo liberal e tradicionalismo rexionalista. Don Eladio renega dun século que se anuncia liberador de tebras e portador da luz do progreso pero permite que os homes sigan vivindo na escravitude da fame e a miseria. Decepcionado polo fracaso do Progreso, opta por agarrarse ó pasado, ás virtudes idealizadas pola súa propia infancia. Pero non se entrega de todo á tradición, senón que quere aproveitala para forxar un mellor futuro. Faino, por exemplo, utilizando a historia como fonte de aprendizaxe, como quería Manuel Murguía. Quere arrincarlle ó pasado as vellas glorias do pobo galego, para facer que esperte do seu terrible sono a unha nova vida atlántica, teorizada por Vicente Risco (“O camiño”, *RT*: 30-32).

Para transmitir esta mensaxe de optimismo ós galegos lanza estes versos que de algunha maneira están anunciando a un poeta aparentemente a anos luz de distancia do seu mundo, nin máis nin menos que a Manuel Antonio:

“Co barreno da idea (...)
temos que escachizar os penedales
das nosas choromicadas,(...)
Imos no baixel dos soños
cara ós novos países do Lonxano,
que están no mar do Futuro
Vai connosco o Entusiasmo
dos descubridores
do Iñorado.(...)”

Mar afora... mar adiante...
 co velame despregado
 e coas bandeiras ô vento
 pol-o ronsel eternamente branco
 e lumioso,
 que os vellos navegantes nos deixaron,
 teremos de alcontrar as novas roitas
 que tanto cobizamos” (As novas roitas”, OC:165-166)

Coincide con Manuel Murguía e Curros Enríquez en sinalar culpables da situación de escravitude da miseria do labrego galego: os caciques, a curia, o clero, os concellos corruptos, unha política inútil e a indiferencia das cidades. Podemos velo en “Os bechos pezoñentos” (F: 97-100), ou “Verdades...” (F:103-106), poema epistolar que arreda a “Carta sin franqueo” de Lamas Carvaxal. Cando se laia da situación de miseria do pobo galego, non o fai con grandes acenos, ó xeito de Curros, nin con chiscos de ollo, como Valentín Lamas ou Labarta Pose. Faino humilde pero contundentemente, como pode verse no seu poema máis combativo, “¡Canté!” (F: 129-130), dunha ideoloxía que o equipara a Aureliano J. Pereira. O motivo temático que máis se repite nos seus poemas civís é a suxestión ou aviso de que o labrego un día se levantará en rebelión, e está expresado coa imaxe da fouce afiada que toma de “A fouce do avó” de Curros Enríquez. Como o poeta de Celanova, sabe conxugar as fouces como remedio de grandes males, co enxalzamento da pluma fronte á espada. Todo sexa para acabar coa mansedume do pobo galego, motivo recorrente na poesía social galega desde Xuan Manuel Pintos.:

“Coa humildade por sistema
 y-a resignación por norma,
 trócase esta terra de héroes
 cuáseque en terra de ilotas...
 ¡Cando saberá Galicia
 mostrar seu brío e suas forzas?” (“Retranqueiras”, F:194)

A emigración inspíralle sentimentos contradictorios: en “Os orfos da emigración” e “Lonxe do lar” (F: 21-56, 163-165) pinta como un mal que hai que evitar, pois empeora a situación do pobo que queda e non mellora polo xeral ó que marcha fóra. “Mundo adiante” e “Os dous ronseles” (OC: 73-74, 157158) mostran o cambio de parecer: hai que deixar ir ós mozos galegos, porque o seu país os mata de fame. Son o prototipo do novo heroe popular, o novo argonauta.

Don Eladio presenta unha lectura bíblica da rexeneración de Galicia, concordante coa de Murguía, na que o país é outro Lázaro que espera un novo Cristo que o levante

dos mortos (“;Sursum corda!...*F*: 189-191). Os vocábulos, lemas e expresións típicos da Cova Céltica aparecen aquí e acolá para que non se esquezan as premisas do galeguismo nin sequera en poemas de asunto lendario, como por exemplo, o desexo dunha Unión Ibérica que rompa as fronteiras con Portugal, presente en “O puzo do Lago” (*F*: 160). Hai que dicir, por último, que os poemas de tipo social máis conectados co nacionalismo galego, despois do aquilatamento da influencia de Curros Enríquez, son os que publica en a *Raza e Terra*: “As fouces”, “Xan Labrego”, “Via Crucis” e “O camiño”. Neles insiste nos temas xa mencionados:

“O día que a Xan Labrego
lle pete non ser máis Xan,
as aldeas serán donas
das cibdás” (“Xan Labrego” *RT*: 24).

No seu desexo de trocar a resignación pacífica do país a través dunha literatura combativa, clama por unha poesía de carácter epopeico que el busca a través da chamada da arqueoloxía: o romance heroico “O castro de Avión” (*F*: 59-61) e o epitafio “No Medulio” son boa mostra disto. Eduardo Pondal está detrás desta chamada, como o está detrás do ossianismo, as referencias clásicas, e o engado da toponimia da poesía de Eladio Rodríguez González:

“Co amor pátreo no peito por escudo
y-a fe na liberdade por embrema,
ensinaron ô mundo cómo sabe
morrer nas ocasións a raza celta,
baixo o pendón sagrado e viutorioso
da santa independencia” (“No Medulio”, *F*:135).

Poesía de circunstancias

Debemos considerar como un conxunto a parte a poesía de circunstancias, incluíndo a poesía de certames. Se ben é certo que Eladio participou en lides literarias de tipo rexionalista, obtendo por exemplo a flor natural dos primeiros Xogos Florais galegos celebrados en Tui no 1891 (X. Filgueira Valverde, 1991), cun tipo de poema que non se afastaba do que el xa cultivaba; tamén hai que ter en conta que estas composicións debían adaptarse ós modelos ás veces aínda rancios de extensión, gustos da época, xéneros e temas que os mesmos certames chegaban a fixar. Mesmo son composicións onde o poeta do Ribeiro chega ó alarde da súa habelencia métrica. Deste xeito, poemas como “O puzo do lago” e “O puzo do barco”, cos que gañou, respectivamente, a “pluma de prata” no certame literario de Betanzos de 1886, e o “caravel de prata” na edición do mesmo cer-

tame do ano 1887; son poemas lendarios debedores, como se indicou acertadamente, da famosa composición de Curros Enríquez “A Virxe do Cristal”. As lendas narradas localízanse nunha zona próxima, arredor do río Limia. Nos respectivos exordios xustifica o valor das lendas desde un punto de vista ideolóxico e autorretrátase como poeta transmisor de narracións do pobo, xustificándose tamén por preferir ser cantor do pasado a ser o vate consciente do seu deber de orientar cara ó futuro.

“Xa sei que os bardos de hoxe están chamados
á cantar as bellezas de Galicia;
xa sei que os seus deberes máis sagrados
son descubrir os trunfos que a xusticia
do porvir pr’os gallegos tén gardados:
no pasado pr’a mín está a dilicia:
nada sei do porvir: non son profeta:
¡xiquera o nome teño de pöeta!...” (“O puzo do lago” *F*: 204).

Don Eladio pertencía a unha xeración que viviu e practicou a revalorización romántica da literatura popular -non fai falla máis que coñecer o seu dicionario enciclopédico, verdadeiro tesouro etnográfico-, e tiña unha consideración elevada desa sabedoría que os aldeáns gardaban: unha ciencia que os labregos len nas páxinas abertas da *Naturaleza*, e os máis vellos aínda saben transmitir:

“con esa sencillez y-esa dolezura,
que encerran os idilios de Theócritos
y-as *Vaguedás* da galiciana Musa” (“O puzo do barco”, *F*: 143).

“¡Arrenégote, moda!”, “¡A Noite de San Xuan!” e “As festas da miña terra” (*F*: 79-85, 117-127, 171-182) son extensas composicións costumistas premiadas tamén en Pontevedra e no devandito certame de 1887 en Betanzos. Nesta ocasión tamén ve premiado “Os orfos da emigración” (*F*: 21-56), un poema narrativo en sete cantos de tinguiduras folletinescas tan cargadas, que o apartan da liña rosaliana e deixan como único valor recoñecible a riquísima variedade métrica; quintillas, serventesios, octavillas, romances que en ocasións se organizan en cuartetos ou xogan co “pé quebrado”. Xa nas festas da lingua e certames convocados no ambiente das Irmandades, no s. XX, Eladio segue a gañar premios con cantos definitivamente nacionalistas. O que pretendemos é facer consideración a parte deste tipo de composicións e ir tralo mellor desta poesía que, cando é froito da liberdade e non da circunstancia, mellora ostensiblemente.

Poesía do Sentimento da Terra

A definitiva liña temática e formal da poesía de Eladio Rodríguez González é a que triunfa sobre as demais, superándoas, no seu mellor libro, *Oracións campesiñas*. Empeza sendo un constante desenvolvemento do tópico “menosprezo da vila e loanza da aldea”² para chegar a constituírse nun “misticismo da terra” (J. Rodríguez Yordi, 1956). Da primeira destas actitudes literarias ten a clave a infancia, á que dedica poemas como “¡Tempos aqueles!...” (F: 197-201), con tópicos clásicos e factura esproncediana.

O proceso non é sinxelo nin transcorre por un so viero, pois preexiste, como dicíamos, no primeiro libro de 1894 e vai tomando forma cada vez máis depurada nunha poesía que abandona o seu carácter epigónico para alcanzar un grao persoalísimo, de importante pegada na lírica galega posterior. Desta contribución foi consciente o crítico Vicente Risco, e así o deixou dito nunha reseña do libro na revista *Nós* (V. Risco, 1928). Coa aguda intelixencia que o caracterizaba, dedicoulles ós poemas de don Eladio certos xuízos nunhas breves liñas. Reproducimos as que cualifican os versos do poeta do Ribeiro como a máxima expresión dun *ruralismo transcendental*:

“(...) poemas do mais san i-enxebre lirismo, no que trasparece o fondo sentimento da terra e da paisaxe, que chega moitas vegadas á eisaltazón panteísta, e o que poidéramos chamar *ruralismo transcendental*, característica en parte da lírica e do pensamento galego de hoxe. Iste *ruralismo transcendental* áchase moi por riba, xa non do ruralismo sinxelamente expresivo do conxénito -atal coma s’atopa por eixemplo n-algunhas cousas de Benito Losada- mais tamén do imitativo -en que caeran todo-los escritores do século pasado. O ruralismo transcendental é o do que xa veu de volta das mais lonxanas cibdades.”

Volvendo á proceso de depuración mencionado, diremos que transcorre por varios meandros:

I. A poesía metafísica e da saudade, que oscila entre o modelo rosaliano e a teorización galeguista a partir de Teixeira de Pascoaes sobre ese sentimento ou cobiza do alén, caracterizador da que entón chamaban alma da raza. Esta poesía de cariz metafísico está xa anunciada en *Foleipas*, nas composicións-mosaico tituladas “Charamuscas” e “Faíscas” (73-74, 185-187). Será desenvolvida en *Oracións campesiñas* máis amplamente, impregnada dun sentimento cósmico:

“Nos grandes ermos do infinito espacio
us regueiros de estrelas
forman o eterno mar de eternidade,,
por inde a vida espirtoal navega” (“Degoros...”: 123)

No que toca á lírica da saudade ou “cobiza do lonxe”, expresión de Teixeira de Pascoas que Eladio Rodríguez emprega na súa poesía, seguindo as reflexións de Vicente Risco e R.Cabanillas que el coñecía de primeira man (E. Rodríguez González, 1920), está tamén expresada a propósito da emigración e a infancia, e vai afinándose en *Ora-cións campesiñas* cunha estética da melancolía:

“Teño no peito unha agachada fonte
que deita as augas do mañán e do onte
¡As augas milagreiras da lembranza,
que son o desalento e son a esperanza” (“As augas lustrales”, OC: 198)

II. Paralelamente, unha poesía impregnada de forte relixiosidade evanxélica e panteísta a un tempo, cristiá e pagá nunha orixinal mestura que afunde as súas raíces na cultura tradicional galega:

“¡Noso Pai Outono! (...)
¡Deus te salve, Señor da Fatura!
¡Volve a nós, gasalleiro, os teus ollos!
¡Danos o pan noso de tódol-os días!
¡E santificado seas pol-os pobos!” (“Outono”, OC:140).

Esta relixiosidade revélase a principios do s. XX a través dunha estética espiritualista, moi achegada ós prerrafaelitas, que arrinca a poesía de don Eladio dos pesados brazos decimonónicos para entregala ó modernismo. Entendámolo como un modernismo europeo, paragonable ó de certos poetas cataláns e casteláns do cambio de século (Joan Maragall e o primeiro Antonio Machado), e pouco afín á mensaxe rubeniana máis sonora.

Este modernismo, que está moi ben perfilado en poemas como “Fume”, “Alma ferida”, “A corredoira”, “Lusco e fusco”, “Acougo”, “A voz da paisaxe” (OC: 13-15, 43-44, 59-60, 107-108, 193-195, 237-240), vai facelo compañeiro de viero estético do poeta Ramón Cabanillas e rematará desembocando nun tipo de poesía *xeórxica* ou *virxiliana*: Como Hesíodo nos *Traballos e días* e Virxilo nas *Xeórxicas*, Eladio Rodríguez vai cantar a sinfonía do traballo ó decorrer das estacións do ano no campo. Non significan outra cousa que intento de facer poesía xeórxica do campo galego as referencias *ad hoc* espalladas por “A cántiga da fame”, “Paisaxes”, “¡Meu Ribeiro!” e “A gaita galega” (OC: 23, 89, 113, 187), en realidade xa anunciadas nos ecos de Horacio e Frei Luís de León nun poema como “¡Tempos aqueles!” do libro *Folerpas* (197-201). Esta tendencia terá unha importante repercusión na literatura galega anterior e posterior á guerra civil, con nomes da valía de Noriega Varela, Iglesia Alvariño, Díaz Castro, Crecente Vega e especialmente, Otero Pedrayo, que tivo a don Eladio por amigo e mestre (R. Otero Pedrayo, 1956, 1999).

III. Finalmente, a derivación mística segue apegada a presupostos posrománticos, simbolistas e modernistas, e pode ter conexión con escritores bastante posteriores a el, como A. Cunqueiro ou Luz Pozo Garza, seica cando o misticismo ten unha base na terra e dirixe *os ollos do pensamento* cara ó futuro do país. Este misticismo ten varios compoñentes, ben estudados por Julio Rodríguez Yordi, aínda que este se esforce demasiado en situar dentro dunhas coordenadas da ortodoxia católica que o contido dos poemas rebordan con moito. O misticismo de *Oraciós campesiñas* é algo máis que o que expresa o cadro de Millet dos campesiños orantes na chaira ó toque do Angelus, imaxe que non podemos deixar de lembrar ó abrir o libro de don Eladio, pero que consideramos insuficiente ó pechalo. É algo máis, porque sinala a presenza dunha divindade telúrica que inflúe na vida do ser humano, poñéndoo en comunicación coa sinfonía cósmica:

“Quero sentir fortemente
o misticismo da terra (...)
o culto inmorrente
da Nai Natureza;
a veneración á todo
canto â nosa beira
nace, vive, crece, morre
e volve á entrar en nacemento
pol-o misterio da santa
Fecundidá milagreira” (“Misticismo”, OC: 60)

Velaí a clave do significado da palabra *oración* e a súa conexión primixenia coa lírica como xénero literario. Eladio Rodríguez González, con esa mestura de humildade e soberbia de poeta, sábese elixido para escoitala:

“Sinto a grandeza do campo
como quizais nadie a sinta,
porque me atraí fortemente
a súa quietude mística
i-a súa maxestá solemne e nobre
i-a súa humildá tranquila” (“O santo tempo”, OC: 140).

Dúas mostras da poesía de Eladio Rodríguez González

A continuación propoñemos a lectura de dous poemas de Eladio Rodríguez González: “¡Canté!” e “Oración sen nome”, pertencentes a *Folerpas* e *Oraciós Campesiñas*, e representativas de dúas liñas da súa obra poética xa vista. Non faremos máis que as mínimas

indicacións para contribuír a apreciar o bo facer deste poeta, sinalando os trazos que lle son característicos e deixándonos sorprendidos conxuntamente por unha obra ignorada durante moitos anos.

¡CANTÉ!...

Si os gobernos monárquicos de agora
 soupesen desterrar-a tiranía
 que cebándose está na xente probe
 con rábea enfurecida;
 si botasen por terra d'un prumazo
 esa praga fatal, esa pandilla
 de caciques rurales e manates
 que acaba con Galicia;
 si o tempo que malgastan en promesas,
 ou millor dito en inventar pamplinas,
 o aporveitaran en erguel-os débres
 cimentos da xusticia,
 que está por falta d'eles afogada
 no enludrado bulleiro da inominia;
 si houbera un pouco máis de patreotismo
 nos que serran d'enriba,
 estonces pr'os escravos do traballo,
 -caste de bestas de alquiler xunguidas-
 quizáis viñese a redención amada
 que tanto se cobiza.

Non fan falta os polítecicos discursos
 De catro badüantes de lanvita
 Para que esprandeza o faro lumíoso
 Da liberdá divina....
 ¡As masas populares, cando queren,
 teñen tamén suas nobres enerxías!
 Si de cote souperan amostralas....
 ¡Outro cantar sería!

Trátase dunha variante de romance heroico, con versos hendecasílabos agrupados en cuartetos que rematan nun heptasílabo, e que manteñen ata o final a mesma asonancia nos pares. A separación tipográfica contribúe a estruturar en dúas fases este poema que

na súa primeira parte se artella sintacticamente ó longo dun período condicional de catro prótases (“si...si...si...si...”) e unha apódose final (“estonces...”) : Na segunda parte ofrece unha aserción : ¡As masas populares, cando queren...”, tan só corrixida por outra hipótese: “Si de cote souperan amostras...”. Deste xeito queda exposta claramente a mensaxe deste poema social: o pobo ten forza contra a opresión. Só fai falla que a utilice.

Xa mencionamos a orixe desta idea na poesía de Curros Enríquez, onde o tema que Rosalía expresa en “A xustiza pola man” envolto nunha historia persoal e concreta, adquire cariz universal. A mensaxe é clara na súa dureza, e de carácter progresista e mesmo revolucionario: se unha sociedade non garante a supervivencia do pobo, este debe empregar contra ela a súa forza. Eladio Rodríguez expresa isto mesmo a través dun siloxismo que lle outorga categoría de razoamento lóxico, de idea que cae polo seu propio peso. Pero non estamos ante un poema comedido e suave; apunta responsables desa situación: os gobernos da Restauración, incapaces de acabar co caciquismo e de facer algo que non sexa política de salón para limpar unha xustiza corrupta e redimir os escravos do traballo, as bestas de carga ás que algúns anos despois se referirá Patricio Delgado Luaces, “Xan de Masma”. A virtude pola que clama Don Eladio é o que el chama “patriotismo” das clases dirixentes, e o que bota en falla para “as masas populares” é a “liberdade divina”. Hai un léxico propio deste tipo de poesía, xunto cun rexistro popular e descoidado que lle é consubstancial (“pamplinas, ¡outro cantar sería!”). Sobran os comentarios retóricos verbo da importancia do paralelismo e a anáfora no desenvolvemento da primeira parte, e o uso de sinónimos ás veces en forma de perífrases para nomear a vítimas e culpables: *xente probe, praga fatal, os que serran d’enriba, escravos do traballo, caste de bestas..., catro badiantes de lanvita,...* O resultado é un poema que sabe transmitir de xeito directo a denuncia dunha malformación social que causa a postración de Galicia.

ORACIÓN SEN NOME

Unha lonxana cántiga
no silencio de paz da bocanoite,
sonando coma un rezo
que pol-os campos i-os picoutos corre,
i-en rítmica armonía se destrenza,
e no manto da brétema se envolve,
e vai esmorecendo i-apagándose
coma un salouco que en desmaios morre...

* * *

Uns ecos manseliños
de badaladas d’unha igrexa probe,

que anuncian a oración místicamente
 por vales e por montes,
 e se desfán no desacougo da campía
 i-entr'as sombras, mainiños, se recollen,
 hastra morrer laiándose
 no velaíño leito en que se esconden...

* * *

¡Voz da terra e do ceo!
 ¡Voz do prèto e do lonxe!
 Voz do misterio con que a Natureza
 na lírica hora da emoción se dorme...
 Canción que leva as almas
 ô mundo interno dos supremos goces...
 Oración que nos lembra agarimante
 a vida e máil-a morte...
 ¡Ouh, quén poidera ouvir á decotío,
 na acougadora paz da bocanoite,
 esa canción da sagra vaguedade,
 esa oración sin nome!...

Este poema é representativo da solución métrica preferida por Eladio Rodríguez en *Oraciós campesiñas*, o romance en estrofas nas que se combinan hendecasílabos e heptasílabos, apuntando cara ó tipo de silva romanceada do Modernismo. A métrica do libro resúmese en variantes sobre este mesmo patrón, o cal marca xa a diferenza coa métrica de *Folerpas*, aínda suxeita ás formas románticas peneiradas felizmente polo seguimento da súa mestra Rosalía de Castro. Esta continúa, ó que parece, marcando os vieiros métricos de don Eladio, que segue especialmente as novidades de *En las orillas del Sar*, e non entra de cheo na marea modernista máis brillante, que trae formas clásicas como o soneto adaptado ó verso alexandrino. Don Eladio prefire o dodecasílabo mesturado cos hexa, penta e heptasílabos, e nunca chega a usar o verso francés. Se observamos a disposición estrófica, de oito sílabas as dúas primeiras, e doce a última, comprobamos o libre esquema combinatorio de versos curtos e longos, fronte ó mantemento da asonancia en -óe en tódolos versos pares.

O poema presenta un cadro de paisaxe animado por sensacións auditivas que se funden con sensacións visuais, en dous momentos do solpor seica sucesivos, correspondentes ás dúas estrofas primeiras. A separación entre estrofas é un silencio máis prolongado do habitual, como as marcas tipográficas indican. A última e máis longa estrofa dedícase á interpretación desas sensacións sonoras, que son VOZ do misterio da Natureza, e CANCIÓN e ORACIÓN que estimula místicamente as almas. Péchase o poema cunha

optación exclamativa: o desexo de oír tódolos días esa *oración sen nome*.

A presentación das escenas realízase con estruturais nominais paralelísticas. Son suxeitos detidamente caracterizados e seguidos por puntos suspensivos, de xeito que non chega a completarse a estrutura oracional. Predominan os termos sonoro-musicais: *cántiga, badaladas, eco, silencio, sonando, rítmica armonía, apagándose, salouco, laiándose*; e os que nomean elementos da natureza: *bocanoite, campos e picoutos, brétema, vales e montes, campía, sombras...* Os verbos en progresión dinámica -desde carreira ata a desaparición-reproducen con matices de animación a maneira de expandirse o son nesa paisaxe estática: *corre, se destrenza, se envolve, vai esmorecendo..., morre*.

A interpretación sentida do poeta, que se lanza en exclamacións retóricas, continúa en formas de estrutura nominal, equivalentes ás da descrición anterior, porque queren ser fiel tradución delas. O carácter misterioso da canción queda explicado mediante antíteses totalizadoras: terra e ceo, o preto e o lonxe. E o momento temporal no que isto sucede cobra relevancia definitiva: é a voz de misterio coa que a Natureza “na lírica hora da emoción se dorme”. Aparecen os seres humanos, finalmente, recollendo esa canción como estímulo místico (concepto , como o do rezo, xa adiantado na primeira estrofa). Estala a emoción do eu lírico na expresión do seu desexo: non deixar de oír nunca -por incapacidade ou por afastamento na urbe- a *canción de sagra vaguedade*.

Facer poesía sobre momentos ou escenas estáticas ou ralentizadas é un risco modernista que atopamos nesta composición, xunto a outros como a preferencia polo momento do luscofusco, a ausencia do ser humano na escena, a aparición de símbolos de estados de ánimo e o dominio do elemento sensorial. Ben é verdade que a herdanza posromántica, neste caso máis becqueriana que rosaliana, apréciase aínda, como se aprecia no modernismo máis afín ó de Eladio, que máis ben é o chamado *posmodernismo*.

Este poema forma parte dun libro coordinado arredor da empresa poética de cantar á Natureza que se vive na aldea como un Templo onde todo é canción lírica, é dicir, oración. *Oración* é pois un termo polivalente que non significa só rezo, senón voz da natureza en comunicación divina co home, e voz e ruído do home que se transfunde co a voz do cosmos. Esa oración aparece fragmentada, pois, en distintas voces, e Eladio Rodríguez vai recolléndoas con minuciosidade para formar a sinfonía completa. Unha delas é esta *canción sen nome*, porque é a que se forma na hora do misterio. O poeta é quen de captar esas voces e falar delas, interpretándoas. Os demais limítanse a vivilas sen deca-tarse nese escenario paradisíaco da vida do home no campo.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- CARBALLO CALERO, Ricardo (3ª ed.1981), *Historia da literatura galega contemporánea*, Vigo, Galaxia.
- FILGUEIRA VALVERDE, Xosé, (1991), “A descoñecida figura poética de Eladio Rodríguez, gañador dos Xogos Florais do 1891”, *La Voz de Galicia*, A Coruña, 4-VII.
- R /ISCO/ V /ICENTE/ (1928), “ORACIÓS CAMPESIÑAS, por Eladio Rodríguez González, A Cruña, 1927”, *Nós*, 49, Ourense, 15-II: 38.
- OTERO PEDRAYO, Ramón (1958) “Prólogo” ó *Diccionario enciclopédico gallego-castellano*, Vigo, Galaxia.
- _____ (1971) *O libro dos amigos*, Vigo, Galaxia.
- RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, Eladio (1894), *Folerpas (Poesías gallegas)*, La Coruña, Andrés Martínez Salazar.
- _____ (1920) “Contestación” ó discurso lido por Ramón
- CABANILLAS “A saudade nos poetas galegos”, o día 31 de agosto de 1920, en Mondariz, A Cruña, El Noroeste.
- _____ (s.d./1922/) *Raza e Terra (Versos galegos)*, Céltiga, 9, Ferrol.
- _____ (s.d./1927/) *Oraciós campesiñas (Versos galegos)*, La Coruña, Roel.
- _____ (1997) *Antoloxía poética*, ed. Arturo RODRIGUEZ HERVADA, O Castro, Sada.
- RODRÍGUEZ YORDI, Julio, “Eladio Rodríguez González, místico de la tierra”, B.R.A.G.,tomo XXVII, n.309-320, La Coruña, X: 432-439.

NOTAS

1. Expresión da concepción da muller que tiña Eladio Rodríguez González, moi condicionada pola época, pero ó mesmo tempo, e quizais por motivacións biográficas, innovadora polo respectuosa. Pode verse como exemplo, non xa as homenaxes a Concepción Arenal e ás mulleres da illa de Sálvora que en 1921 rescataron a dúcias de náufragos, senón mesmo poemas como “Faladurías”, sobre costumes sociais satirizados a través dun léxico popular que recorda as letrillas de Luis de Góngora.
2. Sorprende que don Eladio non lle dedicase á cidade na que viviu case sesenta anos unha soa composición nos seus libros, a non ser para apoñerlle a súa cruel indiferencia con respecto á aldea (“Na vila”, *F*: 197-110). Si que lle dedicou, en colaboración con Alfredo de la Fuente, os apropósitos dos Entroidos de 1897 e 1898, para botarlle en cara á Coruña o afán de vivir máis para a presunción perante o forasteiro que para o ben dos veciños.